

היום נלמד בעזרת ה':

נדרים דף מח

(המשך מעמוד קודם)

משנה: הריני עליך חרם: האומר לחבירו 'הריני עליך חרם' כלומר ההנאה שתהנה ממני תהא עליך כחרם של הקדש – חבירו המודר אסור להנות ממנו. ואם אמר לחבירו 'הרי את (= אתה) עלי חרם' כלומר הוא אסר על עצמו את ההנאה מחבירו – הוא (המודר) אסור להנות מחבירו. ואם אמר את שתי הלשונות 'הריני עליך ואת (= אתה) עלי חרם' – שניהם אסורים להנות זה מזה.

אמנם יש דברים שהם מותרים להנות מהם אפילו שיש לכל אחד מהם חלק בהם כדלהלן:

ושניהם מותרין בדבר של עולי בבל: כשעלו עולי בבל לארץ ישראל הם חפרו בור מים למען כל עם ישראל, הבור הזה שייך לכולם ולכן גם למודרים הנאה זה מזה מותר להשתמש בו. וכך גם העזרות שבבית המקדש.

אבל 'אסורים בדבר של אותה העיר' דבר השייך לאנשי העיר שאין רשות לשאר יהודי העולם להשתמש בו נחשב כשותפות של כל בני העיר, ואסור למודרים הנאה להשתמש בו. כגון 'הרחבה' שבשוק, 'התיבה' = הבימה שעליה קוראים בתורה, 'והספרים' = ספרי התורה והנביאים.

והכותב חלקו לנשיא: הגמרא מבארת שכוונת המשנה: מה הפיתרון שיוכלו להנות בדברים של אותה העיר? שהמדיר יכתוב לנשיא שהוא נותן לו את חלקו במתנה, ואז יוכל המודר להנות מהדבר השייך לאנשי העיר. הנשיא מצידו יאפשר למדיר להנות מהחלק השייך לנשיא (שהוא קיבל מהמדיר), וכך גם למדיר יהיה מותר להנות.

לאו דוקא לנשיא, אלא יכול להקנות לכל אדם את חלקו. אמנם אם מקנה לאדם אחר צריך לעשות זאת על ידי קנין כלולי עלמא, אבל אם מקנה לנשיא נחלקו רבי יהודה וחכמים האם צריך קנין. לדעת רבי יהודה אם הוא מקנה את חלקו לנשיא אינו צריך

(המשך בדף הבא ↓)

לזכות לו על ידי קנין, כי כוחו של הנשיא חזק לקנות גם בלא קנין, אבל אם יקנה את חלקו לאחר צריך קנין. ואילו לדעת חכמים גם לנשיא צריך לזכות בקנין, והסיבה שהמשנה נקטה 'נשיא' דוקא כי היא דברה בהווה, כלומר בדרך כלל אנשים מעדיפים להקנות לנשיא כי אז הם בטוחים שהוא יאפשר להם להשתמש בחלק השייך לו כנ"ל.

אין אנשי גליל צריכים לכתוב: הגמרא תבאר שאנשי גליל הם קנטרנין (= כעסנים) והיו רגילים לנדוד הנאה זה מזה, ולכן אבותיהם הקנו את חלקם בדברים של אותה העיר לנשיא. ומשום כך בניהם כבר אינם צריכים לכתוב את חלקם לנשיא.

גמרא: אמאי מיתסר: למדנו במשנה 'והכותב חלקו לנשיא' - משמע שגם באופן זה הוא נאסר בהנאה. הגמרא שואלת מדוע?

ומתרצת: שאדרבא זהו הפיתרון למי שמדיר את חבירו, שאם יכתוב את חלקו לנשיא יהיה מותר לחבירו להינות מהדברים של אותה העיר. וכמו שפירשנו במשנה.

*

('רבי יהודה אומר' וכו' עד 'אלא בהווה'): זהו לשון המשנה, ובמסורת הש"ס צויין על כך שהדברים מיותרים.

*

משנה: מעשה באחד בבית חורון: "מעשה באחד בבית חורון, שהיה אביו נודר ממנו הנאה, והיה משיא את בנו [והוא רצה שאביו יוכל לאכול בסעודה] ואמר לחבירו - 'חצר וסעודה נתונים הינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה'. אמר [חבירו] - 'אם שלי הן, הרי הן מוקדשים לשמים'. אמר לו - 'נתתי לך את שלי כדי שתקדישם לשמים?!' אמר לו [החבר] - 'נתת לי את שלך, אלא כדי שתהא אתה ואבך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה, ויהיה עוון תלוי בראשי?' אמרו חכמים: כל מתנה שאינה [במצב כזה] שאם הקדישה תהא מקודשת, אינה מתנה". כי אז מתברר שהמתנה לא היתה באמת מתנה גמורה וממילא ישאר עליה איסור הנדר.

גמרא: מעשה לסתור? וכי המשנה מביאה סיפור שבא לסתור את דבריה? שהרי בתחילה אמרה שמותר למדיר לתת את האוכל לאדם אחר במתנה והוא יתן אותו למודר.

חיסורי מיחסרא: חסר בלשון המשנה, וכך צריך להיות כתוב לאחר הדין שמותר לתת לאחר: 'ואם הוכיח סופו על תחילתו אסור'. ועל זה הביאה המשנה את המעשה בבית חורון שהוא הביא לחבירו את הסעודה במתנה, אבל הוסיף ואמר לו שהוא נותן לו רק בתנאי 'והינן לפניך אלא כדי שיבא אבא' - בכזה מקרה מוכח מדבריו שכל המתנה ניתנה לשם כך, ואסור. אבל אם הוא נותן לו בסתם, אפילו שחבירו מבין שכל מה שהוא נותן לו זה בשביל שיבוא אביו ויאכל, מותר.

אמר רבא: דוקא כשהוא אמר לו בלשון 'אלא כדי שיבוא אבא' שזהו לשון תנאי גמור ואסור, אבל אם אמר לו שיהו לפניך שיבוא אבא ויאכל' אין זה לשון תנאי ומותר.

לישנא אחרינא: אפילו אמר לו 'הן לפניך שיבוא אבא ויאכל' אסור. ואפילו שבאופן עקרוני אין זה לשון של תנאי, אך כאן הסעודה מוכיחה שזה כן תנאי, כי אין אדם משקיע סעודה לחתונת בנו בשביל לתת אותה למישהו אחר, אלא ודאי הכל זה רק בשביל שאביו יוכל לאכול בסעודה.

ההוא גברא: היה אדם שהיה לו בן שהיה גונב אגודות של פשתן, אסר אותו אדם את נכסיו על בנו. אמרו לו מדוע אסרת את בנך מנכסיך אף לאחר מותך? והרי אם בן בנך (= הנכד שלך) יהיה תלמיד חכם הרי שבוודאי תרצה לתת לו ליהנות מנכסיך, ובעת שאסרת את בנך הרי שהוא לא יירש אותך וממילא גם בנו (= הנכד שלך) לא יקבל כלום מנכסיך.

אמר להון: אמר להם אותו אדם - אתם צודקים במה שאמרתם! ולכן אני אומר שאמנם הבן שלי יקנה את נכסי, אבל הוא לא יוכל לזכות בהם וליהנות מהם בעצמו, אלא הוא יזכה בהם על מנת שְׁיִקְנֶה אותם לבנו (= הנכד שלי) אם הוא יהיה תלמיד חכם.

מאי? הגמרא שואלת מה הדין? דהיינו אם הנכד יהיה תלמיד חכם הוא יזכה בנכסים או לא?

אמרי פומבדיתאי: המקרה הזה הוא 'קונה על מנת להקנות', והדין הוא שלא קנה. ביאור: אותו אדם לא הקנה לבנו את נכסיו כדי שיזכה בהם בעצמו, אלא הקנה לו אותם רק על מנת שְׁיִקְנֶה אותם למישהו אחר (= לנכדו אם יהיה תלמיד חכם), וכיון שבנו לא קנה הרי שאינו יכול להקנותם לנכדו, ונמצא שאף אחד מהם לא קנה.

ורב נחמן אמר: רב נחמן חולק ואומר ש'קונה על מנת להקנות' קנה וממילא הנכד קנה, והראיה - שהרי כל קניין סודר הוא קונה על מנת להקנות. ביאור: אחד מהקניינים הוא 'קניין סודר', דהיינו שהקונה נותן למוכר סודר (= בגד) ובתמורתו הוא קונה קרקע (= כמובן שהוא משלם לו על הקרקע, רק צורת הקניין היא שהקונה מקנה למוכר סודר, ובתמורה לכך הקרקע עוברת מרשות המוכר לרשות הקונה), והרי הסודר לא נשאר ביד המוכר שהרי הוא מחזיר אותו לקונה מיד בסיום הקניין, ובכל זאת הקניין חל, נמצא שהקונה מקנה למוכר את הסודר על מנת שהוא יחזור ויקנה לו את הסודר בחזרה ובכל זאת המוכר זכה בסודר (שאם המוכר לא היה זוכה בו המכירה לא היתה חלה), וא"כ מוכח שהקונה על מנת להקנות קנה!

דחייה לראיית רב נחמן: **אמר רב אשי:** מי אמר לנו שאם המוכר לא ירצה להחזיר לקונה את הסודר שהוא לא יכול להשאירו אצלו? כלומר שזהו רק מנהג שהמוכר מחזיר לקונה את הסודר, אבל באמת המוכר יכול להשאירו אצלו אם ירצה, וא"כ אין זה 'קונה על מנת להקנות'.

ועוד: גם אם קניין סודר הוא 'קונה על מנת להקנות' (והמוכר חייב להחזיר את הסודר לקונה), עדיין יש בו מעלה שבגללה הקניין חל, דהיינו שמיד כשהקונה נותן את הסודר למוכר המוכר זכה בסודר (אלא שאח"כ הוא צריך להחזיר לו אותו), אבל בנכסים האלו שהאב מקנה לבנו מעכשיו, הרי בנו לא זוכה בהם כעת, אלא הוא יזכה בהם בעתיד רק לאחר שבן בנו יהיה תלמיד חכם, ואז 'כבר חזר הסודר לבעליו' כלומר כבר אין מעשה קניין שאפשר לקנות בו. (= 'כבר חזר הסודר לבעליו' הוא ביטוי מושאל לומר שכבר אין במה לקנות, והרי זה כמו שירצה לקנות בקניין סודר לאחר שהמוכר החזיר את הסודר לקונה).

קושיא: **אמר ליה רבא לרב נחמן:** והרי המעשה שהיה עם 'מתנת בין חורון' (לעיל) הוא 'קונה על מנת להקנות', שהרי הוא הקנה את הסעודה לחבירו רק כדי שיקנה אותה לאביו שיוכל לאכול בסעודה, והדין הוא שלא קנה (= שאביו אסור לאכול בסעודה כיון שחבירו לא קנה) ומדוע אתה אומר ש'קונה על מנת להקנות' קנה?

תירוץ: **זימנין אמר ליה:** לפעמים רב נחמן היה אומר לרבא שבאמת 'קונה על מנת להקנות' קנה, אלא שב'מתנת בית חורון' הסעודה מוכיחה שלא התכוון להקנותה לחבירו, לפי שאדם לא נותן לחבירו את הסעודה שהכין לנישואי בנו, והוא רק מערים כדי שאביו יוכל לאכול בסעודה, ולכן אסור. [הר"ן מביא ביאור נוסף - שהסעודה

מוכיחה שהוא מעוניין שאביו יהנה מהסעודה שלו ולא מהסעודה של חבירו, שאם הוא אכן נותן את הסעודה לחבירו שתהיה שלו לגמרי, אין שום סיבה שאביו יבוא לסעודה, וכי איזה עניין יש לאביו להשתתף בסעודה של אדם זר, אלא כל מטרתו שהסעודה תהיה שלו ואביו יוכל להשתתף בה].

וזימנין אמר ליה: ולפעמים היה אומר לו שמשנתינו היא בדעת רבי אליעזר שאפילו ויתור אסור במודר הנאה. ביאור: כמו שרבי אליעזר מחמיר בנדרים יותר מדיני ממונות, שבדיני ממונות דריסת הרגל מותרת ואין בזה גזל אבל בנדרים דריסת הרגל אסורה, כך אמנם 'קונה על מנת להקנות' קנה בדיני קניין, אבל לגבי נדרים לא קנה משום חומרת דיני נדרים.

קושיא: תנן: למדנו בסיפא של משנתינו - אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת, אינה מתנה. ע"כ המשנה. 'כל' בא לרבות שאפילו בדיני קניין הקונה על מנת להקנות לא קנה, ולא רק בדיני נדרים. וא"כ קשה על רב נחמן.

תירוץ: לא: 'כל' בא לרבות את ה'לישנא אחרינא' שאמרה הגמרא לעיל (מח.) בדברי רבא לגבי 'מתנת בין חורון', שאפילו אם אמר לחבירו שנותן לו את הסעודה 'ויבוא אבא ויאכל' שאין זה לשון תנאי, בכל זאת לא קנה חבירו לפי שסעודתו מוכיחה עליו (= שאדם לא מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה למישהו אחר).

הדרן עלך השותפין